

RŪMŲ POZICIJA DĖL ENERGETIKOS KAŠTŲ POVEIKIO PRAMONEI

2022-04-06

Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija, atstovaudama Rūmų narių ir verslo interesams, sulaukė tradicinės Lietuvos pramonės atstovų prašymų kreiptis į Ministrę Pirmininkę Ingridą Šimonytę, Energetikos ministrą Dainių Kreivį, Ekonomikos ir inovacijų ministrę Aušrinę Armonaitę, Finansų ministrę Gintarę Skaistę, Aplinkos ministrą Simoną Gentvilą bei Seimo Ekonomikos komiteto pirmininką Kazį Starkevičių dėl energetinių resursų ir jų aukštų kainų poveikio.

Pramonė turi didžiulę įtaką Lietuvos bendrajam vidaus produktui, gyventojų užimtumui, todėl prašome išskirtinio dėmesio dabartinėms problemoms. **Esminis klausimas – tai pramonės sektoriaus išlaidos gamtinėms dujoms.** Turime beprecedentę situaciją, kai dujų kaina staiga išaugo keletą kartų be tendencijos grįžti į buvusias ribas. Tokio smūgio, bent jau per pastaruosius 30 metų, pramonė patyrusi nebuvo.

Pastaraisiais metais gana stabilios energijos kainos daugeliui įmonių leido dirbti stabiliai, vystyti gamybą ir planuoti veiklą. Įmonės visada palaikė žaliąjį kursą, planavo ar jau pradėjo įgyvendinti energetinių resursų taupymo, alternatyvių – atsinaujinančių energetikos šaltinių diegimo projektus.

Situacija pramonėje

Lietuvos įmonių, kurių technologiniai procesai paremti šiluminės ir elektros energijos naudojimu, veikla yra priklausoma nuo gamtinių dujų. Dėl to 8 ir daugiau kartų pakilus gamtinių dujų kainai ir prognozuojant jų augimą įmonės tapo Rusijos agresijos įkaitės ir akivaizdu, kad netiesiogiai, bet dalyvauja energetiniame kare. **Susidarė situacija, kad didelė dalis stiklo, tekstilės ir kitų energijai imlios pramonės įmonių tokių kaštų pakelti tiesiog negali ir svarsto bei ruošiasi gamybos stabdymui.** Tai sukels praradimus Lietuvos biudžetui, užimtumo ir socialines problemas žmonėms netekus darbo, situacija gali keisti jų vertybines pažiūras ir įtakoti sąmoningumą. Be abejo, tai turės įtaką ir kitiems rinkos dalyviams, esantiems tiekimo grandinėje, kai nebus užtikrinamas žaliavų ar gaminių tiekimas, nuo to kentės ne tik grandinėje esantis verslas, bet ir vartotojai. Pvz.: sustabdžius stiklo fabrikų veiklą kiti rinkos dalyviai neturės taros produktams, jų nebus ir prekybos centruose.

Tradicinė tekstilės ir stiklo pramonė, net ir turėdama naujausią techniką ir technologijas, visada buvo ir išliks labai priklausoma nuo energijos kainų gamyboje. Gamybos procesas reikalauja labai daug šiluminės energijos dažant medžiagas, džiovinant ar atliekant papildomas aplaidos operacijas. Lydant stiklo masę ir palaikant jos technologinę temperatūrą irgi naudojama šiluma. Išlaidos energijai jau viršijo 35 – 45 % tekstilinių medžiagų dažymo ir apdailos gamybos sąnaudų (kai įprastai jos sudaro 17 – 20 %), o stiklo pramonėje net 70 % (kai įprastai jos sudaro 20 %) visų sąnaudų jau sudaro išlaidos dujoms ir elektrai.

Didžiausia problema, kad padidėjusių sąnaudų nėra galimybės perkelti į dabar vykdomų užsakymų gaminių kainas: tekstilės pramonė dirba pavasario/vasaros ir rudens/žiemos užsakymų ciklais ir užsakymai su griežta kainodara suderinami pusei metų į priekį; stiklo pramonėje kainos suderintos dar ilgesniems – 1 metų terminams.

Karas Ukrainoje dar labiau pasunkino visos rinkos situaciją: dalis pilno ciklo rūbų gamybos įmonių, trūkstant darbuotojų Lietuvoje, dalį paprasčiausių ir daug darbo reikalaujančių gamybos procesų vykdė arba pirkė Ukrainoje. Stiklo pramonės fabrikai Ukrainoje dėl karo veiksmų nedirba ir maisto įmonės susidūrė su ypatingu stiklo taros trūkumu.

Dėl dujų kainos sukeltų nuostolių bendrovės, prarasdamos šimtus tūkstančių eurų apyvartinių lėšų kiekvieną mėnesį, susidūrė su situacija, kai jau artimiausiu metu gali tekti masiškai stabdyti veiklą, todėl neabejotinai iššauks didelės dalies tekstilės ir tikrai pilno gamybos ciklo trikotažo pramonės, stiklo pramonės žlugimą.

Paradoksalu, kad įmonės gali žlugti, kuomet jų užsakymų portfelis auga dešimtimis procentų ir net trūksta technologinių ir žmogiškųjų pajėgumų įgyvendinti užsakymus, kai įmonės ruošė investicinius-technologinius projektus, naujų technologų, inžinierių ir vadybos specialistų priėmimą, kai Europoje gaminta apranga įgijo papildomą vertę ir vardą, kai rinkoje ir taip trūksta stiklo taros: maisto, gėrimų pramonės atstovai neturės pakuotės savo produktams.

Apibendrinant galime išskirti šias problemas:

1. Įmonės išnaudojo savo finansines galimybes ir pradeda dirbti / dirba nuostolingai.
2. Įmonės negali greitai (užsakymo- pardavimo ciklas 6-12 mėn.) perkelti kainos savo užsakovams, netenka apyvartinių lėšų, atsiranda likvidumo problemų.
3. Įmonės svarsto ir pradeda pasirošimą veiklos stabdymui dėl aukščiau išvardintų priežasčių.
4. Dėl įmonių veiklos stabdymo neišvengiamai sutriks tiekimo grandinės, darbuotojai (rūbų gamybos sektoriuje daugiausia moterys) neteks darbo, Lietuvos biudžetas pajamų, o ekonomika augimo potencialo.
5. Dalis įmonių jau tampa sunkumus patiriančiomis ir negalės dalyvauti (jei neužsidarys visai) paramos programose.
6. Valstybė nėra numačiusi įmonėms pagalbos priemonių ar dalinės dujų kainos kompensacijos.
7. Nėra numatyti ir paskelbti paramos priemonių energijos nešėjo rūšies, taupymo, gamybinių įmonių technologinio atnaujinimo ar atsinaujinančių energetikos išteklių generavimo įmonėse projektams.
8. Trūksta Lietuvos energetikos sistemos stiprinimo priemonių.

Pasiūlymai

Europos Komisija kovo 10 d. pradėjo konsultacijas su narėmis dėl valstybių paramos verslui krizės, susijusios su Rusijos invazija į Ukrainą metu. Priemonės turi padėti tiek šalies, tiek visos ES ekonomikai. Projektiniame EK pasiūlyme kalbama apie laikiną paramą likvidumui užtikrinti (garantijų ir subsidijuojamų paskolų forma) bei pagalbą papildomoms išlaidoms, atsiradusioms dėl ypatingai didelių dujų ir elektros kainų. Tai gali būti įvairių formų pagalba, įskaitant dotacijas įmonėms, kurios ypatingai priklausomos nuo energetinių resursų ir kainų.

Kaimyninės šalys (Estija, Latvija) ėmėsi tam tikrų priemonių, pvz.: gamtinių dujų kainos dalies kompensacija, elektros dujų tinklų mokesčių kompensavimas, kad sumažintų našta įmonėms. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija nuo 2021 m. rudens teikia pasiūlymus dėl priemonių, kurios padėtų amortizuoti dujų kainų sukeltas problemas gamybos įmonėms, buvo organizuoti pasitarimai su Energetikos ministerijos atstovais, LR Seimo ekonomikos komiteto nariais, dar kartą prašome atkreipti ypatingą dėmesį į neeilinę susidariusią situaciją ir teikiame pasiūlymus:

1. Būtina skubos tvarka, bent jau rizikingiausioms pramonės šakoms, numatyti kompensacines ir kitas priemones, skirtas padėti amortizuoti aukštų energijos kainų neigiamus efektus.
2. Prašome neatidėliotinai įsteigti tarp-institucinę komisiją, kurios tikslas – operatyviai koordinuoti veiksmus ir rasti sprendimus padėsiančius pramonei Rusijos invazijos į Ukrainą ir energetinių resursų kainų didėjimo laikotarpiu bei užtikrinti sprendimų įgyvendinimą. Tarp-institucinė darbo grupėje turėtų dalyvauti ekonomikos ir inovacijų, energetikos, finansų ministerijų, pramonės ir mokslo atstovai.
3. Sudaryti galimybę įmonėms atsiskaityti už dujas ir elektrą per keletą metų laikotarpį pagal atsiskaitymo grafiką. Vyriausybė galėtų nustatyti dujų kainos reguliavimą (pvz. 45 EUR/MWh), virš kurios perviršio mokėjimą galima būtų išdėstyti ateinančioms metams, kad išteklių brangimas netaptų nevaldomas ir galima būtų laipsniškai perkelti karštų padidėjimą į prekių ir paslaugų kainas.
4. Siūlome įmonėms, kurių gamybos procesuose naudojamos dujos ir/arba elektra virš 15 proc. gamybinės savikainos, kompensuoti dalį energijos išteklių pabrangimo, nustatant fiksuotą kompensacinį tarifą. Įmonės skaičiuoja, jog energijos sąnaudų dalis bendroje kaštų struktūroje padidėjo du-tris kartus ir toliau auga, todėl kompensavimo priemonės ne tik skatintų eksportą, bet ir sudarytų sąlygas išsaugoti įmonių likvidumą.
5. Suteikti įmonėms paramą paskolomis ir garantijomis per INVEGA ir VIVA su 100 proc. palūkanų kompensavimu.
6. Sustabdyti energetikai imlioms įmonėms mokesčių nepriemokų grąžinimą pagal sutartis, sudarytas su Sodra ir VMI Covid-19 pandemijos prastovų metu bei nukelti jų grąžinimo terminus 2 metams.
7. Siekiant išsaugoti darbo vietas, įmonėms, kurių savikainoje sąskaitos už dujas ir/arba elektrą sudaro ne mažiau 20 procentų ir su jomis technologiškai susijusioms arba išimtinai jų produkciją vartojančioms įmonėms taikyti analogiškas Covid-19 pandemijos priemones, skiriant subsidijas prastovų metu.
8. Skubos tvarka parengti priemonių paketą ir numatyti paramą: energijos vartojimo/taupymo mažinimo priemonėms, energiją taupančių įrengimų ir technologijų įsigijimui, gamybos įmonių pastatų modernizavimui, našumo didinimo, naujų technologijų ir priemonių diegimui (tai pasitarnautų energetinei priklausomybei mažinti ir keičiant žaliavų kryptį).
9. Skubiai atnaujinti / pratęsti paramą pramonės įmonėms atsinaujinančios energetikos projektų bei alternatyvių energijos išteklių diegimui. Prioritetine tvarka energetiškai imlioms įmonėms, įmonėms su dideliu darbuotojų skaičiumi (ar įmonių grupėms), eksportuojančioms įmonėms suteikti didesnę finansavimo intensyvumą. Kartu siūlome laikinai taikyti supaprastintus reikalavimus bei pagreitinant procedūras reikiamiems leidimams gauti.
10. Suteikti paramą pertvarkant dujų ūkį perėjimui į suskystintų dujų (propano/butano) arba, kur įmanoma, kitų kuro rūšių naudojimą, laikinai supaprastinant reikalavimus ir pagreitinant procedūrinius svarstymus dėl reikalingų leidimų ir sprendimų valstybinėse institucijose.
11. Atleisti nuo VIAP ir SGD terminalo saugumo dedamosios mokesčio.
12. Taikyti mokesčines priemones, kurios padėtų įmonėms išsaugoti likvidumą ir tęsti veiklą.
13. Grįžti prie reinvestuojamo pelno neapmokestinimo klausimo, nes atsiradus investicinėms paramos programoms, įmonėms būtų daug lengviau investuoti į naujus, taupančius energiją, technologinius įrenginius ir sprendimus.
14. Netaikyti *de minimis* pagalbos taisyklės energijos vartojimo efektyvumo, žaliosios energetikos diegimo projektuose. Turi būti parengta ir suderinta atitinkama valstybės pagalbos schema arba pasinaudota Bendroju išimties reglamentu finansavimo dydžiui nustatyti. Dalis įmonių, kurioms reikia skubiai diegti energijos efektyvumo priemones, yra jau išnaudojusios *de minimis* pagalbą ir negalės pasinaudoti priemonėmis (didžiausia *de minimis* pagal yra naudojama pagalba vienam ūkio subjektui per 3 mokesčinius metus gali siekti tik 200.000 EUR). *De minimis* parama yra gana plačiai naudojama kitose priemonėse dėl to dažnai paraiškų padavimo dienai šis dydis yra labai mažas.
15. Įmonių patiriami nuostoliai dėl kainų šuolio atsispindės balansuose, tačiau šioms įmonėms neturi būti užkirstas kelias pasinaudoti planuojama parama. Siūlome lanksčiai vertinti įmonių, teiksiančių

paraiškas, pelningumo rodiklius ir suteikti galimybę įmonėms, patiriančioms laikinus sunkumus, dalyvauti visose energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonėse. Dalis įmonių priklauso įmonių grupėms, tokiu atveju, siūlome vertinti įmonių grupės, o ne pavienių įmonių, rezultata.

16. Inovatyvių technologijų ir technologinių sprendimų įgyvendinimo paramos schemoje pagrindinis vertinimo rodiklis turėtų būti energijos vartojimo efektyvumo didinimas.
17. Būtina peržiūrėti smulkaus ir vidutinio verslo bei didelių įmonių apibrėžimo kriterijus. Visa parama, su tam tikromis išlygomis, yra nukreipiama į labai mažas, mažas ir vidutines įmones. Pagrindinis kriterijus, taikomas nustatyti įmonės statusui – tai darbuotojų skaičius. Siūlome keisti šią poziciją, nes įmonė, kuri turi daugiau nei 250 darbuotojų, o jos metinės pajamos neviršija 50 mln. Eurų vis vien laikoma didele įmone, kuri negali gauti paramos. Tradicinės pramonės šakose metinė apyvarta nėra didelė – apie 5-15 mln. Eur, o darbuotojų skaičius gali ir viršyti 250. Jeigu vertiname europiniu mastu, tai šios įmonės didelės tik darbuotojų skaičiumi, o ne apyvarta ar turtu. Siūlome įmones, kurių darbuotojų skaičius daugiau nei 250, bet jų apyvarta ar turtas neviršija vidutinei įmonei nustatytų ribų traktuoti kaip vidutines įmones ir taikyti paramos priemones. Eliminuodami realiai nedideles įmones iš paramos schemų stabdome ekonomikos plėtrą, o aprangos gamybos ir tekstilės pramonėje kenčia visas sektorius. Taip pat siūlome šį klausimą kelti ES lygmenyje: nuo įstojimo į ES dienos pinigų vertė pasikeitė (nuvertėjo 30 %), tad rodiklius reikėtų kelti atitinkamai.
18. ES lygmeniu siūlome svarstyti centralizuoto dujų pirkimo modelį, kai nustatoma viršutinė resursų kaina, o perviršis kompensuojamas ES lėšomis, tokiu atveju verslas galėtų planuoti aiškia produkcijos kainą. Šiuo metu gamintojai, nežinodami kainos, vengia siūlyti prekes / produkciją, taip iššaukdami deficitą – auga kainos ir didėja infliacija. Tai būtų vienas iš būdų suvaldant infliacijos kilimą.
19. Įpareigoti perkančiąsias organizacijas (ar VPT) pirkimų procedūrose vadovautis civilinio kodekso 6.653 straipsnio 6 dalimi, suteikiant rangovinėms organizacijoms galimybę didinti darbų (paslaugų) kainą, rinkoje pakitus žaliavų, įrenginių bei paslaugų kainoms.